

УДК 331.1

Чувардинський В.О.,

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

chuvadynskiy@ukr.net

Чувардинский В. А.,

аспірант,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,

Chuvadynskiy V. A.,

post-graduate student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ
СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ****ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ СРЕДЫ РАЗВИТИЯ
СФЕРЫ ЗАНЯТОСТИ****FORMATION OF THE INNOVATIVE ENVIRONMENT FOR THE
DEVELOPMENT OF EMPLOYMENT**

Досліджено проблеми формування інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості. Визначено зовнішні та внутрішні чинники впливу на посилення інноваційного вмісту зайнятості, доведено необхідність посилення інноваційних засад формування економіки знань, посилення творчого характеру праці. Обґрунтовано специфіку взаємодії процесів створення інновацій та еволюційних змін характеру зайнятості. Проаналізовано складові інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості, запропоновано напрями стимулювання трансформаційних змін характеру зайнятості у напрямку збільшення значимості інноваційних компонентів.

Исследованы проблемы формирования инновационной среды развития сферы занятости. Определены внешние и внутренние факторы влияния на усиление инновационного содержания занятости, доказана необходимость усиления инновационных основ формирования экономики знаний, усиления творческого характера труда. Обосновано специфику взаимодействия процессов создания инноваций и эволюционных изменений характера занятости. Проведено анализ составляющих инновационной среды развития сферы занятости, предложено направления стимулирования трансформационных изменений характера занятости в направлении увеличения значимости инновационных компонентов.

As a main aim of paper the problems on the formation of innovative environment of the employment sphere's development are investigated. Definition of the internal and external factors which had impacted on strengthening of the innovation content of employment was one of the main tasks of research. It was specified the existence of correlation between the process of innovation creation, on one side, and evolution changes of the character of labour. The necessity of strengthening of the formation of knowledge-based economy aimed on the implementation of the modernization of the economy and society, the introduction of technological innovations, strengthening of the creative character of labour and expansion of innovative model employment were proved. The main components of the structure of innovation environment of the development of employment sphere were analysed. On the results of research general trends of the stimulation of transformation changes of employment character towards strengthening of the role of innovation components were proposed.

Ключові слова. Інноваційне середовище, зайнятість, інноваційна культура, інноваційний потенціал.

Ключевые слова. Инновационная среда, занятость, инновационная культура, инновационный потенциал.

Key words. Innovation environment, employment, innovation culture, innovation potential.

Вступ. В умовах формування інформаційного суспільства пріоритетну роль починають відігравати інноваційні фактори розвитку (технологічний рівень капіталу, наукоємність виробництва, інноваційна інфраструктура, освітньо-кваліфікаційні характеристики робочої сили, новачі у менеджменті, поширеність ресурсозберезувальної моделі поведінки у суспільстві). Формування «нової економіки» можливе в умовах глобалізації супроводжується поступовим витісненням за межі економічно розвинених країн технологічних циклів ресурсоємних виробництв, створенням умов для переходу до високотехнологічної структури національного виробництва у цих країнах. Разом з тим, посилення глобалізації світової економіки також призводить до прискорення трансформацій ринку праці. Пріоритетами цих трансформацій виступає зміна якості робочих місць і змісту соціально-трудових відносин. Це передбачає необхідність поступової модифікації характеру взаємодії роботодавців і найманих працівників під впливом використання високих технологій і поширення інформаційних мереж, а також поступову трансформацію суспільних відносин. Саме це обумовлює актуальність дослідження передумов формування економіки знань з урахуванням трансформаційних змін у характері праці, визначення чинників впливу на посилення інноваційних засад розвитку сфери зайнятості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми трансформації змісту та характеру праці внаслідок посилення інтелектуалізації та інноваційності праці, інформатизації та автоматизації виробничих процесів досліджувалися такими зарубіжними науковцями, як П. Дракер (P. Draker), А. Маслоу (A. Maslow), А. Тофлер (A. Toffler). Також значний внесок у розвиток економічної науки, дослідження проблем переходу до економіки знань, збільшення ролі інноваційних чинників розвитку сфери зайнятості внесли вітчизняні науковці В.М. Геєць (V. Geytz), О.О. Герасименко (O. Gerasymenko), Л.М. Ємельяненко (L. Emelyanenko), А.М. Колот (A. Kolot), Е.М. Лібанова (E. Libanova), В.В. Онікієнко (V. Onikienko), І.Л. Петрова (I. Petrova), В.П. Семиноженко (V. Semynozhenko).

При цьому увага науковці була зосереджена на процесах запровадження інновацій, поступовій трансформації характеру праці під впливом процесів автоматизації та інформатизації. Зокрема, визначаючи умови формування економіки і суспільства знань, В.М. Геєць і В.П. Семиноженко зазначали, що якщо «країна спеціалізується на традиційних видах діяльності, рівень інтелектуалізації яких порівняно нижчий, то і попит на висококваліфіковану робочу силу нижчий, а знання не є активатором змін, бо країна живе, використовуючи природну, а не технологічну ренту» [2, с. 18].

Відзначаючи пріоритетне значення інноваційних чинників для формування економіки знань, А.М. Колот, І.Ф. Гнибіденко, І.Л. Петрова зазначали, що «рух інноваційної діяльності в економіці опосередковується функціонуванням чотирьох взаємопов'язаних ринків: ринку інтелектуальної власності, ринку інновацій, ринку нових товарів і послуг та ринку інноваційної праці» [8, с. 103]. При

цьому, згідно наукової точки зору Л.М. Ємельяненко, для інноваційної економіки, що відзначається високою інформаційною та інтелектуальною «ємністю», характерний інноваційний тип зайнятості – гнучкий, динамічний, ефективний, що передбачає постійне оновлення змісту та форм зайнятості, реалізацію освітнього і творчого потенціалу населення у сфері праці [3, с. 82]. На цьому також наголошує Е.М. Лібанова, зазначаючи необхідність забезпечення інтелектуалізації праці; динамічної секторальної, галузевої та внутрішньогалузевої реструктуризації зайнятості; підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня робочої сили; створення нових типів праці, посилення гнучкості ринку праці [6, с. 56].

Однак дотепер окремі аспекти дослідження проблем формування інноваційних засад розвитку сфери праці, специфіки взаємодії процесів створення інновацій та еволюційних змін характеру зайнятості, залишаються недостатньо дослідженими. Це обумовлює необхідність визначення специфіки становлення інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості в сучасних умовах.

Постановка завдання. Дослідження проблем формування інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості, визначення зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на посилення інноваційного змісту зайнятості.

Результати дослідження. Посилення тенденцій глобалізації в економічно розвинених країнах призводить до модернізаційних змін в економіці та суспільстві, запровадження технологічних нововведень та інновацій, посилення творчого характеру праці. Розвиток перспективних технологій передбачає можливість стимулювання попиту на продукцію технологічних укладів, що формують основу для формування та реалізації інновацій. Найбільші переваги від запровадження нових технологій отримують країни, які мають значний інноваційний потенціал. Реалізація цього потенціалу формує основу для модернізації економіки та суспільства, забезпечення збалансованого розвитку ринку праці на основі використання інноваційних форм зайнятості.

Застосування високих інформаційних технологій у сучасних умовах вже стало реалією розвитку окремих сегментів ринків праці (у сфері фінансових, ІТ-та інших послуг). Саме на їх основі формуються нові соціальні технології міжособової взаємодії, які поступово набувають поширення у масштабах суспільства. У перспективі можливе поширення інформаційних і соціальних технологій на традиційні галузі, де змінюються як технологічні процеси, так і інфраструктура реалізації відносин зайнятості.

Формування та становлення національної інноваційної системи у сфері праці передбачає стимулювання розвитку підприємництва, посилення ролі інтелектуальної та інноваційної компоненти у розвитку сфери зайнятості, що підвищує кваліфікаційні вимоги до робочої сили. Сьогодні для високотехнологічних секторів економіки характерне зростання попиту на висококваліфікованих професіоналів-універсалів, які не тільки мають спеціалізовану професійну підготовку. Характерною для них є здатність до оволодіння навичками підприємницької та управлінської діяльності, можливість сприйняття інновацій та зростання інформаційної компетентності. Згідно точки зору І.Л. Петрової, в епоху нової економіки від працівників потребуються особливі якості – креативність, ініціатива, самокерованість, які залежать не тільки від одержаної освіти [8, с. 93].

Посилення інноваційних засад розвитку суспільства та економіки обумовлює зміни характеру виробництва. Це, відповідно, потребує поступової модифікації

форм організації виробництва та праці. Загалом, це призводить до трансформації відносин взаємодії роботодавцями та працівниками на основі використання високих технологій та інформаційних мереж. Вплив зовнішніх чинників (передусім, глобалізації, інтернаціоналізації та міжкраїнової спеціалізації) проявляється через поширення інформаційних і соціальних технологій на економічне середовище (де відбуваються зміни як технологічних процесів, так і інфраструктури реалізації відносин зайнятості). Поступова технологізація суспільства призводить до активізації процесів створення робочих місць на основі використання комунікаційних систем. За цих умов роботодавець і найманий працівник можуть перебувати на великій відстані, але пов'язані у єдиний процес за допомогою інформаційних мереж.

Водночас серед внутрішніх чинників впливу на підвищення інноваційної активності, реалізацію інноваційного потенціалу підприємств, зорієнтованих на інноваційний шлях розвитку та зміну характеру та форм зайнятості у напрямку посилення інноваційного вмісту, слід виокремити технологічний, інституційний базиси розвитку, нормативно-правову базу, організаційно-економічні основи та фінансові ресурси розвитку інновацій (рис. 1). Саме технологічний базис формує можливості поширення інновацій, оскільки застарілі технології гальмують інноваційний вектор розвитку економіки. Водночас слід враховувати перманентний характер переваг інноваційності, які поступово втрачають конкурентний характер у ході поширення масштабів інновацій.

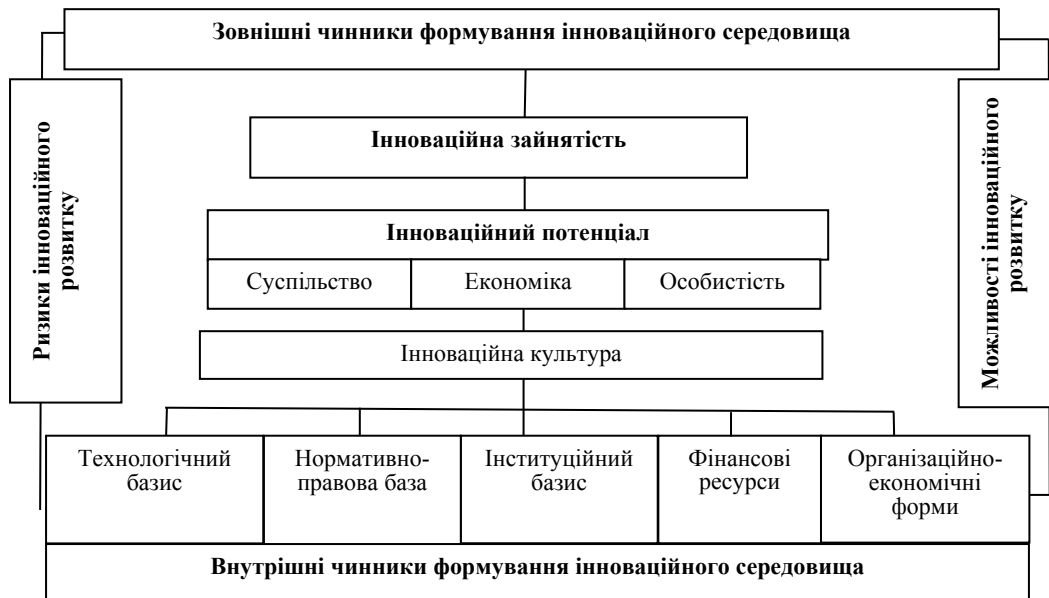

Рис. 1. Складові інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості

Інституційні основи розвитку інновацій також суттєво впливають на формування інноваційного середовища, хоча для генерації, освоєння та поширення інновацій не завжди потрібна розвинена інфраструктура (інколи створення інновацій не потребує ресурсного забезпечення). Разом з тим, покращення біз-

нес середовища, полегшення умов започаткування бізнесу, розвиток інноваційного підприємництва значно сприяють розвитку інновацій (особливо у сфері гнучкішого малого та середнього бізнесу).

Удосконалення нормативно-правової бази також формує основи для розвитку інновацій в економіці та суспільстві, поширення їх на сферу зайнятості. Визначення пріоритетів інноваційного розвитку, розроблення та удосконалення адекватної нормативної бази покращує можливості розвитку інновацій у сфері зайнятості. Організаційно-економічні основи розвитку інновацій також суттєво впливають на темпи поширення інноваційних форм зайнятості. Водночас слід враховувати, що застаріла структура виробництва та зайнятості, повільні темпи структурних реформ, нерозвиненість інституційного середовища, обмеженість фінансових ресурсів, низький рівень готовності суспільства до інновацій суттєво ускладнює реалізацію інноваційних перспектив розвитку зайнятості.

Результативність інноваційної діяльності суб'єктів господарювання проявляється через реалізацію та нарощення інноваційного потенціалу. Цей потенціал трактується науковцями як сукупність можливостей і ресурсів (наукових, технічних, фінансових, нормативних) для забезпечення реалізації нововведень у виробництві [5, с. 25]. При цьому переважна більшість науковців виділяє такі складові інноваційного потенціалу, як: витрати на НДДКР, наукові кадри, витрати на освіту, рівень освіти робочої сили, її кваліфікацію та професіоналізм, обсяги торгівлі ліцензіями та їхній експорт, куплені патенти за кордоном і в Україні, наукоємність ВВП, експорт наукової продукції, продукування наукових знань, рівень життя населення [7, с. 178].

Водночас слід зазначити, що невід'ємним компонентом структури інноваційного потенціалу виступає рівень інноваційної культури, який значною мірою впливає на сприйнятливість суспільства, економіки та особистості до інновацій. При цьому слід зазначити, що інноваційну культуру науковці трактують як елемент інноваційного потенціалу, який характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості, суб'єктів господарювання та суспільства загалом до сприйняття і творчого втілення у життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах [4]. Низький рівень інноваційної культури в суспільстві, неефективність державної інноваційної політики, слабка мотивація роботодавців і працівників до інноваційної активності значно обмежують можливості переходу до інноваційної моделі розвитку, загострюють ризики розвитку зайнятості з високим змістом інноваційної складової.

Загалом, узгоджена дія основних компонентів інноваційного середовища у сфері зайнятості забезпечує можливості підвищення інноваційної активності економіки, суспільства та особистості. Водночас слід зазначити, що необхідно розмежовувати *особистісний (індивідуальний) і суспільний* рівні готовності до участі в інноваційній діяльності та зміни формування інноваційного характеру зайнятості. Зокрема, здатність до інноваційної діяльності характерна для достатньо обмеженої кількості учасників виробничих процесів, оскільки інноваційність, креативність, новаторство не завжди займають пріоритетні позиції у переліку особистісних характеристик людини. Саме тому можливості формування та реалізації інноваційного потенціалу суспільства на сучасному етапі розвитку цивілізації залежать від створення т. зв. «критичної маси» особистостей, здат-

них системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знання [1]. При цьому сприйнятливість до нового, інноваційного мислення формується у ранньому віці людини, тоді як професійна зорієнтованість на інноваційну діяльність, рівень сформованості інноваційної поведінки набуваються у процесі освіти та подальшої професійної діяльності.

Загалом, саме реалізація інноваційного потенціалу суспільства, економіки та особистості на основі підвищення інноваційної активності усіх учасників цього процесу може забезпечити умови для формування інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості. Це потребує розроблення напрямів посилення інноваційного вектору розвитку зайнятості, стимулювання трансформаційних змін характеру зайнятості у напрямку збільшення значимості інноваційних компонентів.

Література

1. Волик Л. Інноваційне навчання студентів педагогічних вишів: тезаурус, обриси, приклади / Л.Волик // Витоки педагогічної майстерності. – 2013. – Вип. 11. – С. 90-91.
2. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України : моногр. / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
3. Ємельяненко Л.М. Формування та регулювання новітніх форм зайнятості в Україні / Л.М. Ємельяненко // Український соціум. – 2015. – №1 (52). – С. 82-89.
4. Захарчин Г. М. Інноваційна культура в інноваційній системі підприємства / Захарчин Г.М. // Наук. журнал «Культура народів Причорномор'я». – Сімферополь, 2008. – № 125. – С. 19-21.
5. Лисин Б. К. Инновационный потенциал как фактор развития / Б. Лисин, В. Фридлянов // Инновации. – 2002. – № 7. – С. 25-26.
6. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : кол. моногр. / НАН України ; Інститут демографії та соціальних досліджень / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. досліджень, 2008. – 316 с.
7. Малицкий Б. А. От фундаментальной науки к реальной практике инновационного развития экономики // Наука та наукознавство. – 2010. – №1. – С. 3-7.
8. Соціально-трудові відносини зайнятості: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку : монографія / [А. М. Колот, С. І. Бандур, І. Ф. Гнибіденко та ін.]; за наук. ред. А. М. Колота, І.Ф. Гнибіденка. – К. : КНЕУ, 2015. – 321 с.

References

1. Volyk, L. (2013) "Innovative teaching students of pedagogical universities, thesaurus, outlines examples", *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti*, no 11, pp. 90-91.
2. Heyets', V.M. and Semynozhenko, V.P. (2006) *Innovatsiyni perspektyvy Ukrayiny* [Innovative prospects of Ukraine], Konstanta, Kharkiv, Ukraine.
3. Yemel'yanenko, L.M. (2015) "Formation and regulation of new forms of employment in Ukraine", *Ukrayins'kyi sotsium*, no 1 (52), pp. 82-89.
4. Zakharchyn, H. M. (2008) "Innovation culture in the innovation system of enterprise", *Kul'tura narodov Prychernomor'ya*, no 125, pp. 19-21.

5. Lysyn, B. and Frydlyanov, V. (2002) "Innovation potential as a factor of development", *Ynnovatsyy*, no 7, pp. 25-26.

6. Libanova, E.M. and others (2008), *Lyuds'kyu rozvytok v Ukraini: innovatsiynny vymir* [Human development in Ukraine: innovative dimension] NAN Ukrainy; In-t demohrafiyi ta sots. doslidzhen, Kiev, Ukraine, 316 p.

7. Malytskyu, B. A. (2010), "From fundamental science to real practice of innovative development of economy", *Nauka ta naukoznavstvo*. no1, pp. 3-7.

8. Kolot, A. M., Bandur, S. I., Hnybidenko, I. F. and others (2015), *Sotsial'no-trudovi vidnosyny zaunyatosti: suchasni tendentsiyi, vyklyky, shlyakhy rozvytku* [Labor Relations Employment: current trends, challenges, ways of development]; KNEU, Kiev, Ukraine, 321 p.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2017 р.

УДК 338.2:331.5

Завіновський І.С.,
аспірант,

Старинська М.Ю.,
студентка,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Завиновский И.С.,
аспирант

Старинская М.Ю.,
студентка,

ГБУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»

Zavinovsky I.S.,
PhD student,

Starynska M.Yu.,
student,

SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

ВПЛИВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ

ВЛИЯНИЕ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ НА РЫНОК ТРУДА УКРАИНЫ

THE INFLUENCE OF THE SHADOW ECONOMY ON THE LABOR MARKET OF UKRAINE

У статті розглянуто основні причини та фактори, що впливають на наявність в Україні інституційної деформації. Здійснено оцінку рівня тінізації економіки України та досліджено її вплив на ринок праці. Надано практичні рекомендації щодо шляхів і